

Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Derslerinde Problem Çözme Becerisi Kazanma Amacına Erişim Düzeyi: Sivas İli Örneği*

Yasin Yiğit

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni, Milli Eğitim Bakanlığı, Zara İsmet Yılmaz İmam Hatip Ortaokulu

Religious Culture and Ethics Teacher, Ministry of National Education, Zara İsmet Yılmaz Imam

Hatip Secondary School

Sivas, Turkey

yasnyigit@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0002-3254-5350>

Attainment Level for Goal to Get the Problem-Solving Skill in the Anadolu Imam Hatip High School Vocational Courses: Example of Sivas Province

Abstract

The courses related to religious education in Anatolian Imam Hatip High Schools are called vocational courses. In these courses, it is mainly aimed that students learn Islam from the main sources and internalize the principles of belief, worship and morality of Islam. In order to achieve this goal, students are aimed to acquire a variety of skills as well as a lot of knowledge, attitude and behavior.

As a requirement of the era, skill teaching has become an important topic in recent years. To be based on the skill-based approach in education in Turkey also reveals this situation. As a requirement of this understanding, it is aimed that students gain some life skills in the courses. Some of these skills are common skills that are aimed to be gained in all courses. Others vary depending on the courses. One of the skills aimed to be acquired in all courses is the problem-solving skill.

Any situation that disturbs oneself in the life process of the individual and prevents him from reaching his goals is called a problem. Problem solving skill-in case of the individual faces a problem- means adapting, developing solutions and applying them to eliminate the problem. Since it is vital for the individual and society, it is important that the students reach the goal of gaining problem-solving skills during the teaching process.

Vocational courses have a particular and important place for students to achieve their goal of gaining problem-solving skills. As a matter of fact, religion is a reality that encompasses life from various angles and guides the individual throughout life. Thanks to their religious beliefs, the individual can develop different coping strategies in case of problems. In this context, it can be established the relationship between the problem-solving skill and teachings of the Islam on subjects such as patience,

* Bu çalışma 24.07.2019 tarihinde sunduğumuz "Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Derslerinin Problem Çözme Becerisi Kazandırması Açısından Fonksiyonelliği (Sivas İli Örneği)" adlı doktora tezi esas alınarak hazırlanmıştır./This article is extracted from my doctorate dissertation entitled "The Functionality in Terms of Having Get the Problem-Solving Skills of Anatolian Imam Hatip High School Professional Courses (Example of Sivas Province) which we presented on 24.07.2019" (Ph.D Dissertation, Cumhuriyet University, Sivas, Turkey, 2019).

İntihal Taraması/Plagiarism Detection: Bu makale intihal taramasından geçirildi/This paper was checked for plagiarism

Geliş/Received: 30 Aralık/December 2019 | **Kabul/Accepted:** 11 Şubat/February 2020 | **Yayın/Published:** 20 Mart/March 2020

Atıf/Cite as: Yasin Yiğit, Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Derslerinde Problem Çözme Becerisi Kazanma Amacına Erişim Düzeyi: Sivas İli Örneği = Attainment Level for Goal to Get the Problem-Solving Skill in the Anadolu Imam Hatip High School Vocational Courses: Example of Sivas Province", *Eskiyeeni* 40 (Mart/March 2020), 155-179. <https://doi.org/10.37697/eskiyeeni.667837>

Copyright © Anadolu İlahiyat Akademisi/Anatolian Theological Academy, 06050, Ankara, Turkey | www.anilakademi.com
CC BY-NC 4.0 | This paper is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial License

gratitude, trust in God, contemplation, consultation, interpret favorably, responsibility, diligence, trust awareness, exam awareness, repentance, forgiveness, solidarity and effective communication. However, the question of the to what extent students achieve the goal of getting problem-solving skills in the courses is a matter that is waiting to be researched scientifically.

This research was conducted to determine the functionality of vocational courses, in terms of providing students problem solving skills, taught in Anadolu Imam Hatip High Schools where vocational religious education is conducted at secondary level in Turkey. Furthermore, in this study, it was aimed to determine how the results change depending on the effect of demographic variables. This research was conducted to determine the functionality of vocational courses, in terms of providing students problem solving skills, taught in Anadolu Imam Hatip High Schools where vocational religious education is conducted at secondary level in Turkey. Furthermore, in this study, it was aimed to determine how the results change depending on the effect of demographic variables. The research is important in terms of contributing to the reflection of the skill-based teaching approach put into practice by the Ministry of National Education in practice in religious education.

In the study, 1477 students studying in Anatolian Imam Hatip High Schools in Sivas province were applied the *Attainment Level Scale for Goal to Get the Problem-Solving Skill in the Religious Teaching*. Looking at the results of the research, it has been determined that Anatolian Imam Hatip High School 11th and 12th grade students have a high level of access to the goal of gaining personal problem solving skills ($\bar{x}=3.79$), the level of access to the purpose of being sensitive to social problems is very high ($\bar{x}=4.29$), the level of access to the purpose of acquiring religious coping skills is high ($\bar{x}=4.00$), the level of access to the purpose of solving religious problems skills is high ($\bar{x}=4.03$) in vocational courses. Based on these findings, it was determined that the students have a high level of access to the purpose of gaining problem solving skills in vocational courses ($\bar{x}=3.95$).

As a result of the research, the findings regarding the independent variables are as follows:

- The scores obtained from the scale were handled in terms of gender variable, it was determined that female students ($\bar{x}=4.04$) had higher levels of achievement of problem-solving skills in religious education than male students ($\bar{x}=3.93$).
- The scores obtained from the scale were handled in terms of a class variable, it was determined that the difference between the mean scores of the 11th ($\bar{x}= 3.96$) and 12th grades ($\bar{x}= 4.00$) was not significant.
- The scores obtained from the scale were handled in terms of learning place variable, it has been determined that the students ($\bar{x}= 4.01$) who are educated in the schools in the districts have higher levels of access to the aim of getting problem solving skills in religious education than the students ($\bar{x}= 3.97$) studying in the city center.
- The scores obtained from the scale were handled in terms of a reason for choosing Anatolian Imam Hatip High School variable, a significant difference was found in favor of those who chose it entirely by their own will.
- The scores obtained from the scale were handled in terms of where religious knowledge is most learned variable, it has been determined that there are a significant difference between the students ($\bar{x}= 4.02$) who learned their religious knowledge mostly from vocational courses/teachers and those ($\bar{x}= 3.92$) who learned from mosque imam/courses affiliated presidential of religious affairs and those ($\bar{x}= 3.88$) who learned from sect-religious community.
- The scores obtained from the scale were handled in terms of person taken as an example in attitudes and behaviors variable, it has been determined that there is a significant difference in favor of those who took an example the vocational course teachers between the students ($\bar{x}= 4.12$) who took the vocational courses teachers as an example in their attitudes and behaviors and the students who took the example of their peers ($\bar{x}= 3.82$), historical people or heroes ($\bar{x}= 3.89$), famous artists or actors ($\bar{x}= 3.92$) or other people ($\bar{x}= 3.88$) and there was no significant difference between the other groups.

- The scores obtained from the scale were handled in terms of economic situation variable it has been determined that there was not a significant relationship between students' level of access to the goal of getting problem-solving skills and their economic status ($r=-0.023$; $p=0.382 > 0.05$; $N=1459$).
- The scores obtained from the scale were handled in terms of Transition Exam (TEOG) score variable from basic education to secondary education it has been determined that there was not a significant relationship between students' level of access to the goal of getting problem solving skills and their transition exam score from basic education to secondary education ($r=0.010$; $p=0.703 > 0.05$; $N=1459$).
- The scores obtained from the scale were handled in terms of vocational course grade point average variable, it has been determined that there is a positive and significant relationship between students' level of achievement of problem solving skill in vocational courses and their grade point average ($r=0.308$; $p=0.000 < 0.05$; $N=1459$).

As a result, it can be said that in order to increase the access of students to the goal of getting problem-solving skills in vocational courses at maximum level, teachers should be given in-service training courses on the subject, studies should be conducted to increase their awareness in the process of training at undergraduate level and the qualification of the textbooks taught in the courses should be revised.

Keywords: Religious Education, Skill Based Teaching, Anadolu Imam Hatip High School, Vocational Courses, Problem Solving Skills.

Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Derslerinde Problem Çözme Becerisi Kazanma Amacına Erişim Düzeyi (Sivas İli Örneği)

Öz

Anadolu imam hatip liselerinde din öğretimine yönelik derslere meslek dersleri adı verilmektedir. Bu derslerde temelde öğrencilerin İslâm dinini doğru kaynaklardan öğrenmesi, İslâm dininin inanç, ibadet ve ahlak esaslarını içselleştirmesi amaçlanmaktadır. Bu amaca ulaşmak için öğrencilerin birçok bilgi, tutum ve davranışın yanı sıra çeşitli beceriler edinmeleri de hedeflenmektedir.

Çağın şartları gereği beceri öğretimi son yıllarda önemle üzerinde durulan bir konu haline gelmiştir. Türkiye’de öğretimde beceri temelli yaklaşımın esas alınması da bu durumu ortaya koymaktadır. Bu anlayışın gereği olarak derslerde öğrencilerin bazı yaşam becerilerini kazanmaları amaçlanmaktadır. Bu becerilerden bazıları tüm derslerde kazandırılması hedeflenen ortak becerilerdir. Bazıları ise derslere özgü olarak değişkenlik göstermektedir. Tüm derslerde kazandırılması hedeflenen becerilerden biri de problem çözme becerisidir.

Bireyin hayat sürecinde kendisini rahatsız eden, hedeflerine ulaşmasına engel olan herhangi bir duruma problem denir. Problem çözme becerisi ise bireyin bir sorunla karşılaşması durumunda uyum sağlaması, çözüm yolları geliştirmesi, bunları uygulaması ve böylece problemi bertaraf etmesi anlamına gelmektedir. Birey ve toplum için hayati önem taşıdığı için öğretim sürecinde öğrencilerin problem çözme becerisini kazanma amacına ulaşması önem arz etmektedir.

Meslek derslerinin öğrencilerin problem çözme becerisi kazanma amacına ulaşması için ayrı ve önemli bir yeri bulunmaktadır. Nitekim din, hayatı çeşitli açılardan kuşatan, bireye yaşam boyu kılavuzluk eden bir gerçekliktir. Birey, dinî inançları sayesinde problem durumunda farklı başa çıkma stratejileri geliştirebilir. Bu bağlamda İslâm dininin sabır, şükür, tevakkül, tefekkür, istişare, hayra yorma, sorumluluk, çalışkanlık, emanet bilinci, imtihan bilinci, tövbe, bağışlama, yardımlaşma ve etkili iletişim konularındaki öğretileri ile problem çözme becerisi arasında ilişki kurulabilir. Ancak öğrencilerin derslerde problem çözme becerisi kazanma amacına ne düzeyde eriştiği sorusu bilimsel olarak araştırılmayı bekleyen bir meseledir.

Bu araştırma Türkiye’de ortaöğretim düzeyinde meslekî din öğretiminin yapıldığı Anadolu imam hatip liselerinde okutulan meslek derslerinin öğrencilere problem çözme becerisi kazandırması açısından fonksiyonelliğini saptamak amacıyla yapılmıştır. Bunun yanı sıra çalışmada demografik değişkenlerin etkisine bağlı olarak sonuçların nasıl değiştiğini belirlemek de amaçlanmıştır. Araştırma,

Milli Eğitim Bakanlığının uygulamaya koyduğu beceri temelli öğretim anlayışının din öğretiminde pratiğe yansımaya katkıda bulunması açısından önemlidir.

Araştırmada Sivas ilindeki Anadolu imam hatip liselerinde öğrenim gören 1477 öğrenciyse *Din Öğretiminde Problem Çözme Becerisi Kazanma Amacına Erişim Düzeyi Ölçeği* uygulanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında Anadolu imam hatip lisesi 11. ve 12. sınıf öğrencilerinin meslek derslerinde kişisel problem çözme becerileri kazanma amacına erişim düzeyi yüksek ($\bar{x}=3.79$), toplumsal sorunlara duyarlı olma amacına erişim düzeyi çok yüksek ($\bar{x}=4.29$), dinî başa çıkma becerileri kazanma amacına erişim düzeyi yüksek ($\bar{x}=4.00$), dinî sorunları çözme amacına erişim düzeyi yüksektir ($\bar{x}=4.03$). Bu bulgulardan hareketle öğrencilerin meslek derslerinde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeylerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir ($\bar{x}=3.95$).

Araştırma sonucunda bağımsız değişkenlere ilişkin bulgular ise şu şekildedir:

- Ölçekten alınan puanlar, cinsiyet değişkeni açısından ele alınmış, kız öğrencilerin ($\bar{x}=4.04$) din öğretiminde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeylerinin erkek öğrencilerden ($\bar{x}=3.93$) daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.
- Ölçekten alınan puanlar, sınıf değişkeni açısından ele alınmış, 11. sınıflarla ($\bar{x}=3.96$) 12. sınıfların ($\bar{x}=4.00$) puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı bulunmadığı tespit edilmiştir.
- Ölçekten alınan puanlar, öğrenim yeri değişkeni açısından ele alınmış, ilçelerde bulunan okullarda öğrenim gören öğrencilerin ($\bar{x}=4.01$) din öğretiminde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeylerinin il merkezinde öğrenim gören öğrencilerden ($\bar{x}=3.97$) daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.
- Ölçekten alınan puanlar, Anadolu imam hatip lisesini seçme sebebi değişkeni açısından ele alınmış, tamamen kendi isteği ile seçenlerin lehine anlamlı farklılık bulunmuştur.
- Ölçekten alınan puanlar, dinî bilgilerini en çok öğrendiği yer değişkeni açısından ele alınmış, dinî bilgilerini en çok meslek dersleri/öğretmenlerinden öğrenen öğrencilerle ($\bar{x}=4.02$) cami hocası/diyanete bağlı kurslardan öğrenenler ($\bar{x}=3.92$) ve tarikat-cemaatlerden öğrenenler ($\bar{x}=3.88$) arasında meslek dersleri/öğretmenlerinden öğrenenler lehine anlamlı farklılık bulunduğu saptanmıştır.
- Ölçekten alınan puanlar, tutum ve davranışlarda örnek alınan kişi değişkeni açısından ele alınmış, tutum ve davranışlarında meslek dersleri öğretmenlerini örnek alan öğrencilerle ($\bar{x}=4.12$) akrabalarını ($\bar{x}=3.82$), tarihî kişiler veya kahramanları ($\bar{x}=3.89$), ünlü sanatçı veya oyuncularını ($\bar{x}=3.92$) ya da diğer kişileri örnek alan öğrenciler ($\bar{x}=3.88$) arasında meslek dersi öğretmenlerini örnek alan öğrenciler lehine anlamlı farklılık bulunduğu, diğer gruplar arasında anlamlı farklılık oluşmadığı saptanmıştır.
- Ölçekten alınan puanlar, ekonomik durum değişkeni açısından ele alınmış, öğrencilerin meslek derslerinde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeyleri ile ekonomik durumları arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmadığı tespit edilmiştir ($r=-0.023$; $p=0.382^*0.05$; $N=1459$).
- Ölçekten alınan puanlar, TEOG Puanı değişkeni açısından ele alınmış, öğrencilerin meslek derslerinde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeyleri ile TEOG Puanları arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmadığı tespit edilmiştir ($r=0.010$; $p=0.703^*0.05$; $N=1459$).
- Ölçekten alınan puanlar, meslek dersleri not ortalaması değişkeni açısından ele alınmış, öğrencilerin meslek derslerinde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeyleri ile meslek dersleri not ortalamaları arasında pozitif yönlü ve anlamlı düzeyde bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir ($r=0.308$; $p=0.000<0.05$; $N=1459$).

Sonuç olarak denilebilir ki öğrencilerin meslek derslerinde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeylerinin çok yüksek seviyeye çıkarılması için öğretmenlere konu ile ilgili hizmet içi eğitim kursları verilmeli, öğretmenlerin lisans düzeyinde yetiştirilmeleri sürecinde farkındalıklarının artırılması için çalışmalar yapılmalı, derslerde okutulan ders kitaplarının niteliği tekrar gözden geçirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Beceri Temelli Öğretim, Anadolu İmam Hatip Lisesi, Meslek Dersleri, Problem Çözme Becerisi.

Giriş

Bir ülkenin eğitim öğretim felsefesi, değişen şartlara göre toplumun ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde zaman zaman güncellenmektedir. Bu durum Türkiye için de söz konusudur.¹ Nitekim Türkiye’de eğitim sistemi ile ilgili yapılan son güncellemelerle birlikte beceri temelli öğretim yaklaşımın benimsendiği bilinmektedir. Bu yaklaşıma göre eğitim kurumlarında okutulan tüm derslerde öğrencilere çeşitli becerileri kazandırma hedefi bulunmaktadır. Ancak öğretimde bu amaca ne düzeyde erişildiği, erişim düzeyi istenen oranda değilse bu durumun nasıl telafi edilmesi gerektiği bilimsel olarak araştırılmayı beklemektedir.

Eğitimde öğrencilere kazandırılması amaçlanan çok sayıda beceri bulunmaktadır. Lakin bu becerilerin tamamının bir araştırma kapsamında ele alınması mümkün değildir. Dolayısıyla her beceriyle ilgili olarak branş bazında müstakil çalışmaların yapılması gerekmektedir. Bu nedenle araştırma, Anadolu imam hatip lisesi (AİHL) meslek derslerinde öğrencilere kazandırılması amaçlanan problem çözme becerisi ile sınırlandırılmıştır.

Problem çözme becerisi, bireyin hayatta karşılaştığı yaşam problemleri ile etkin olarak mücadele etmesini sağlayan üst düzey bir yetenektir. İnsanın yaşam sürecinde geçirdiği gelişim dönemlerinin her birinde birey, basit ya da karmaşık boyutta birçok yaşam problemiyle yüzleşebilmektedir. Bunun sonucunda yaşam problemleri, kimi zaman hayatın doğal bir parçası olarak görülebilmekte, kimi zaman ise önem derecesi ve boyutuna göre stres, bunalım, depresyon gibi olumsuz duygulara neden olabilmektedir.

Hayatta karşılaşılan sorunların niteliği ve etkisi gelişim dönemlerine göre farklılık göstermektedir. Örneğin yetişkin bir bireyin problem algısı ile çocukları için aynı değildir. Küçük bir çocuk için oyuncağının kırılması ya da kaybolması gibi bir durum önemli bir sorun olarak görülebilirken yetişkinler, kişisel ya da sosyal anlamda daha karmaşık durumları problem olarak değerlendirme eğilimindedir.

Konu araştırmanın hedef kitlesi olan ortaöğretim düzeyi öğrencileri açısından ele alınacak olursa ilk gençlik/ergenlik sürecinde bulunan bu öğrencilerin ruhsal ve bedensel anlamda baş gösteren değişimden dolayı kritik bir dönemde olduğu söylenebilir. Ergenlik döneminde henüz kimlik ve kişiliği olgunlaşmayan birey, bazı kişisel sorunlarının yanı sıra aile, akraba ve akranları ile de çatışmalar yaşayabilmekte,² yaşadığı olumsuz olaylar neticesinde zorlanabilmekte ve bu durum onun hayatını altüst edebilmektedir. Bu gibi nedenlerle ergenlik yıllarının, yaşam döngüsü içerisinde problemlerin ve onlardan kaynaklanan olumsuz duyguların en fazla görüldüğü dönem olduğu düşünülebilir. Nitekim bu dönemde yaşanan problemlerin çoğu ile gençler ilk kez karşılaşmaktadır. Bu yeni problemlerle başa çıkabilmeleri için onların yeni beceriler edinmeleri gerekmekte, dolayısıyla ergenlik döneminde problem

¹ MEB, *Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları* (Ankara: MEB Yayınları, 2017), 4.

² Ayrıntılı bilgi için bk. Şenol Korkut, *Gençlik Sorunları ve İntihar*, 3. Baskı (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011), 23; Kasım Tatlıoğlu, “Sosyal Bir Gerçeklik Olarak İntihar Olgusu: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme”, *AIBU Journal of Social Sciences* 12/2 (2012), 138; Adnan Kulaksızoğlu, “Gençlik Çağı ve Ülkemizde Gençlik Sorunları”, *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 2 (1990): 138.

çözme süreci daha karmaşık hale gelmektedir.³ Bu durum ergenlik/gençlik yıllarında problem çözme becerisi kazanmanın önemini ortaya koymaktadır.

Gençlik yıllarında karşılaşılan stres kaynakları oldukça çeşitlidir. Bu nedenle olumsuz duyguya neden olan problemlerle mücadelede daha etkili sonuçların alınabilmesi için farklı başa çıkma stratejilerinin kullanılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.⁴ Bu bağlamda bireyin benimsemiş olduğu dinî inançların ona problemler karşısında farklı başa çıkma stratejileri sunarak yol gösterdiği düşünülebilir. Çünkü din sadece inanç olarak kalmamakta; mensuplarına problem durumunda sorumluluk bilinci kazandırması, sabırlı olması, mücadele etmesi, aklını kullanarak doğru kararlar alması, önce elinden geleni yaparak tedbir alması sonra Allah'a güvenmesi gibi pek çok konuda rehber olabilmektedir. Ayrıca doğru kaynaklardan öğrenilerek batıl inançlardan arındırılmış bir din sayesinde insan, psikolojik olarak olumlu bir ruh haline erişebilmekte,⁵ bu da problem çözme sürecinde bireye büyük bir katkı sağlayabilmektedir.

Dinî inançların problem çözme becerisi açısından önemi AİHL meslek derslerinde temel alınan İslâm dini bağlamında ele alınacak olursa, İslâm'ın mensuplarına telkin ettiği sabır, şükür, tevekkül, sorumluluk, çalışkanlık gibi tutumların problem çözme sürecinde psikolojik iyi oluşu destekleyerek kişiyi cesaretlendirdiği, azimlendirdiği ve yardımlaşma bilinci oluşturarak toplumsal sorunlara duyarlı bireylerin yetiştirilmesine katkı sağladığı düşünülebilir. Bu nedenle öğretim sürecinde öğrencilere problem çözme becerisi kazandırmak amacıyla *dinden öğrenmenin* yollarının araştırılması, bu amaçla din öğretiminin işlevselliğinin yeniden gözden geçirilmesi önem arz etmektedir.

Türkiye'de ortaöğretim düzeyinde meslekî din öğretiminin yapıldığı AİHL'lerinde zorunlu olarak okutulan meslek derslerinin öğretim programlarına bakıldığında bu derslerde kazandırılması amaçlanan temel becerilerden birinin problem çözme becerisi olduğu görülmektedir. Buna göre AİHL meslek derslerinde öğrencilerin güncel ihtiyaçlara cevap verebilmeleri amacıyla olumsuz yaşam olayları neticesinde karşılaştıkları sorunları profesyonel olarak çözmelerine yardımcı olmak hedeflenmektedir.⁶

Diğer derslerde de ortak beceri olarak kazandırılması hedeflenen problem çözme becerileri alan yazında genel olarak, problemi tanımlama, hedef belirleme,

³ Turgay Şirin, "Ergenlerin Problem Çözme Becerileri ile Öznel Dindarlık Algıları Arasındaki İlişkinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi", *Değerler Eğitimi Dergisi* 15/3 (2017), 178-179.

⁴ Bk. Susan Folkman - Richard S. Lazarus, "If It Changes It Must Be a Process: Study of Emotion and Coping During Three Stages of a College Examination", *Journal of Personality and Social Psychology* 28/1 (1985), 168-169.

⁵ Bk. Hüseyin Peker, *Din Psikolojisi* (İstanbul: Çamlica Yayınları, 2003), 119-122; Susan Folkman - Judith Tedlie Moskowitz, "Coping: Pitfalls and Promise", *Annual Review of Psychology* 55 (2004), 747; Zeynep Yüksel - Esmâ Biçer, "İmam Hatip Lisesi ve Diğer Lise Türlerindeki Öğrencilerin Dindarlık Düzeyleri ile Bazı Zararlı Alışkanlık ve Kötü Davranışlara Sahip Olma Durumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Kırıkkale Örneği)", *Geleceğin İnşasında İmam Hatip Okulları*, ed. İlhan Erdem vd. (Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınevi, 2017), 2/459.

⁶ MEB, *Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları*, 11.

bilgi toplama, durumu analiz etme, alternatifler geliştirme, karar alma, uygulama olarak sınıflandırılmaktadır.⁷ AİHL meslek dersleri öğretim programlarında ise bu beceriler: “Akıl yürütme sürecini takip edebilme ve değerlendirme, dinî ve ahlakî meselelerde sebep-sonuç ilişkisine bağlı olarak çıkarımlarda bulunma, karşılaştığı problemlerin çözümünde İslâm medeniyetinin birikiminden yararlanma, problemi fark edebilme, problemle uygun çözüm önerileri sunma, toplumu ilgilendiren problemlerin çözümü ile ilgilenme”⁸ şeklinde belirtilmektedir. Ancak bu becerinin AİHL meslek derslerinde yapılan öğretim yolu ile ne düzeyde kazandırılabilirdiği, araştırılmaya ihtiyaç duyulan bir meseledir.

İşte AİHL öğrencilerinin meslek derslerinde problem çözüme becerisi kazanma amacına ne düzeyde eriştikleri bu çalışmanın temel problemini oluşturmaktadır. Bu problem çerçevesinde araştırmanın alt problemleri ise şunlardır:

1. AİHL öğrencilerinin meslek derslerinde problem çözüme becerisi kazanma amacına erişim düzeyleri kişisel problem çözüme becerilerini kazanma, toplumsal sorunlara duyarlı olma, dinî başa çıkma ve dinî sorunları çözüme açısından nedir?

2. AİHL öğrencilerinin meslek derslerinde problem çözüme becerisi kazanma amacına erişim düzeyleri cinsiyet, sınıf, AİHL’ni seçme sebebi, dinî bilgilerin en çok öğrenildiği yer, model alınan kişi değişkenlerine göre farklılaşmakta mıdır?

3. AİHL öğrencilerinin meslek derslerinde problem çözüme becerisi kazanma amacına erişim düzeyleri ile ekonomik durum, Temel Eğitimden Ortaöğretime Geçiş (TEOG) puanı ve meslek dersleri not ortalamaları arasında anlamlı ilişki bulunmakta mıdır?

1. Konu, Amaç ve Hipotezler

Bu çalışmada temel olarak AİHL meslek derslerinin öğrencilere problem çözüme becerisi kazandırması açısından fonksiyonelliği konu edilmektedir. Bilindiği üzere örgün öğretimde okutulan derslerde öğrencilere problem çözüme becerisinin kazandırılması, eğitimde beceri temelli öğretim anlayışının benimsenmesi ile birlikte daha çok önemsenmeye başlamıştır. Çünkü bu anlayış gereği öğretimde öğrencinin ilgi ve ihtiyaçlarından hareket edilmesi, derslerin uygulamaya dönük olarak işlenmesi, yani öğrencilerin yaşam becerilerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.⁹ Bu doğrultuda Milli Eğitim Bakanlığına (MEB) bağlı olarak yürütülen eğitim faaliyetlerinde öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor becerilerinin geliştirilmesine büyük önem verilmektedir. İşte beceri temelli öğretim, bireye kuru bilgiyi ezberletmek yerine öğrencinin yaşam becerilerinin geliştirilmesini merkeze alan bir öğretimi amaçlayan yaklaşıma denilmektedir. Bu anlayışla yürütülen eğitimde öğrencilere kazandırılan becerilerle onların hayat standardını geliştirmenin yanı sıra ülkenin küresel rekabet kapasitesini ve demokratik gelişimini de desteklemek amaçlanmaktadır.¹⁰

⁷ Judit Orgoványi - Gajdos, *Teachers' Professional Development on Problem Solving Theory and Practice for Teachers and Teacher Educators* (Rotterdam: Sense Publishers, 2016), 7.

⁸ MEB, *Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları*, 14.

⁹ Ümit Özkanal - Emre Bayrak, “İlkokul Türkçe Çalışma Kitaplarındaki Dinleme Etkinliklerinin Zihinsel Becerilere Göre Dağılımı”, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* 17/1 (2016), 205.

¹⁰ MEB, *AİHL Meslek Dersleri Öğretim Programları*, 5.

Öğretim sürecinde öğrencilere kazandırılması amaçlanan becerilerden biri olan problem çözme, hayat boyu karşılaşılan problemlerin bertaraf edilebilmesi için her insanın zaruri olarak muhtaç olduğu yaşam becerilerinden biridir. İnsanoğlu tarih boyunca çeşitli sorunlarla mücadele etmek zorunda kalmasına rağmen literatüre bakıldığında problem çözme konusunun bilimsel anlamda ele alınmasının 1940'lara dayandığı görülmektedir.¹¹ Konu ile ilgili araştırmalar incelendiğinde bilim adamlarının problem çözme tanımında az çok farklılık olsa da hem fikir oldukları göze çarpmaktadır. Bu tanımlardan bazılarına değinmek gerekirse:

Heppner ve Krauskopf problem çözmeyi, yaşamda içten ya da dıştan kaynaklanan zorluklar veya ihtiyaçlardan dolayı ortaya çıkan karmaşaya uyum sağlamak amacıyla gösterilen davranışsal bir tepki olmanın yanı sıra, amaçlı, bilişsel ve duyuşsal işlemler dizisi olarak tanımlamaktadır.¹² Seferoğlu ve Akbıyık problem çözmeyi, "Tanımlanmış bir zorluğun üstesinden gelme, zorlukla ilgili bilinenleri birleştirme, zorlukla ilgili toplanması gereken veriyi belirleme, çözümler üretme, üretilen çözümleri sınama, problemlerin daha basit ifade edilmişlerini arama becerileri" olarak tanımlamaktadır.¹³ Morgan problem çözmeyi kısaca engeli aşmanın en iyi yolunu bulmak olarak tanımlamıştır.¹⁴ D'Zurilla ve arkadaşları problem çözmeyi, insanların günlük yaşamda karşılaşılan problematik durumlarla baş etme yollarını keşfetmek için bilişsel ya da davranışsal çabaları olarak tanımlamaktadır.¹⁵ Bu tanımlardan yola çıkılarak problem çözme becerisinin bireyin yaşamda karşılaştığı sorunlarıyla mücadele etmesi ile ilgili olan bilişsel, duyuşsal ve psikomotor yeteneklerinin bileşkesi olduğu söylenebilir.

Problem çözme, beklenmedik bir zamanda ortaya çıkarak bireyin hedeflerine ulaşmasını ve mutlu olmasını engelleyen durumlarla baş etmesine, uyumlu bir kişi olmasına yardım eden özel bir beceridir.¹⁶ Bu beceri çeşitli yeteneklere aynı anda sahip olmayı gerektirdiği için karmaşık ve çok boyutlu bir beceri olarak nitelendirilebilmektedir. Zira problemin durumuna göre bazen akılcı düşünme, çıkarımda bulunma, analiz etme, değerlendirme gibi bilişsel, olumsuz duyguları dizginleme, kontrol altında tutma ve olumlu bir şekilde kanalizasyon kurabilme, el becerisi gibi devinimsel becerilerin bir arada kullanılması gerekebilmektedir.¹⁷

¹¹ Jim Jozwiak, "Teaching Problem-Solving Skills to Adults", *MPAEA Journal of Adult Education* 33/1 (2004), 23.

¹² P. Paul Heppner - Charles J. Krauskopf, "An Information-Processing Approach to Personal Problem Solving", *The Counseling Psychologist* 15 (1987), 375.

¹³ Sadi Seferoğlu - Cenk Akbıyık, "Eleştirel Düşünme ve Öğretimi", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 30 (2006), 194.

¹⁴ Clifford T. Morgan, *Psikolojiye Giriş*, çev. Hüsnü Arıcı (Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları, 2000), 149.

¹⁵ Thomas J. D'Zurilla vd., "Age and Gender Differences in Social Problem Solving Ability", *Personality and Individual Differences* 25 (1998), 242.

¹⁶ Nurten Elkin - Fatma Karadağlı, "Üniversite Öğrencilerinin Problem Çözme Becerilerinin Değerlendirilmesi", *Adıyaman Üniversitesi Sağlık Bilim Dergisi* 1/1 (2015), 12.

¹⁷ Ayrıca bk. Saskia Brand - Gruwel vd., "Information Problem Solving by Experts and Novices: Analysis of a Complex Cognitive Skill", *Computers in Human Behavior* 21 (2005), 490; Sabahattin Çam - Songül Tümkaya, "Kişilerarası Problem Çözme Envanteri Lise Öğrencileri Formu'nun Geçerlik ve Güvenilirlik Çalışması", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* 5/2 (2008), 3.

Problem çözüme belli bir süreç içerisinde gerçekleşmektedir. Bu sürecin gerektirdiği tutum ve davranışlar bireyin sahip olduğu bilgi, beceri ve tecrübelerine, problemin yapısına göre değişkenlik gösterebilir de karşılaşılan bir sorunla mücadelede izlenmesi gereken belli ve temel aşamalar bulunmaktadır.

Problem çözüme süreciyle ilgili literatür incelendiğinde birbirine benzer farklı problem çözüme aşamaları ile karşılaşıldığı görülmektedir. Ancak genel olarak bakıldığında bunların John Dewey tarafından 1910 yılında ileri sürülen aşamaların az çok değiştirilmiş biçimi olduğu anlaşılmaktadır.¹⁸ Dewey, bu süreci beş aşamada ele almaktadır. Ona göre bu aşamalar: “Güçlülüğün farkına varmak ve problemi tanımlamak, ilgili bilgileri elde etmek ve sınıflandırmak, çözüme yönelik hipotezler oluşturmak, çözüm yollarını test etmek, sonuçları doğrulamak ve değerlendirmek.”¹⁹ şeklindedir.

Problem çözüme sürecinde bulunan aşamaların sağlıklı bir şekilde takip edilerek sorunun ortadan kaldırılabilmesi için bireyin kendisini rahatsız eden bir durumla karşılaştığında benimsediği yaklaşım türü büyük bir önem arz etmektedir. Heppner ve Petersen tarafından 1982’de hazırlanan, 1993 yılında Şahin, Şahin ve Heppner tarafından Türkiye’ye uyarlama çalışmaları yapılan problem çözüme envanterine göre problem durumunda benimsenen aceleci yaklaşım, kaçınan yaklaşım, düşünen yaklaşım, değerlendirici yaklaşım, kendine güvenli yaklaşım ve planlı yaklaşım olmak üzere altı çeşit yaklaşım türü tespit edilmiştir.²⁰ Birey, problem karşısında bu altı yaklaşımdan birini veya birkaçını benimseyebilmektedir. Problemlerle baş etme amacıyla düşünüp, plan yapıp harekete geçmek yerine problemi görmezden gelmek, pasif bir şekilde sorunun başkaları tarafından çözülmesini ya da kendiliğinden geçmesini beklemek gibi tutum ve davranışlar çoğu zaman problemi çözmek yerine sorunun daha da büyümesine ya da çözümün daha uzun zaman almasına neden olmaktadır.²¹ Bunun aksine problem çözüme konusunda özgüven sahibi olan, düşünerek, değerlendirerek ve planlı bir şekilde hareket eden bireyler çoğu zaman hedeflerine ulaşarak uyumlu bir kişilik sahibi olabilmekte, huzur ve refah içinde yaşamlarını sürdürebilmektedir.

Doğası gereği problem çözüme becerisi, öğretimde sadece bir ders türünde kazandırılması amaçlanan bir beceri değil, farklı derslerde kazandırılması amaçlanan ortak bir beceridir. Ancak şunu da ifade etmek gerekir ki ortak becerilerin öğretimi de dersin niteliğine göre özgün bir şekilde değişkenlik gösterebilmektedir. Bu durum din öğretiminde problem çözüme becerisi kazandırma amacına ulaşmak için sadece seküler yaklaşımlarda değil, aynı zamanda öğretimi yapılan dinin inanç, ibadet, ahlak esaslarından ve dinî başa çıkma mekanizmalarından da faydalanılması temsili ile ifade edilebilir. Ancak din eğitimi alanında problem çözüme becerisi konusu ile ilgili ihtiyacı karşılayabilecek müstakil bir araştırma ile karşılaşılmamıştır. Konu, daha çok

¹⁸ Bk. Esra İşmen, “Duygusal Zekâ ve Problem Çözme”, *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 13 (2001), 116.

¹⁹ John Dewey, *How We Think* (Boston: D.C. Heath, 1910), 72.

²⁰ Nail Şahin vd., “Psychometric Properties of the Problem Solving Inventory in a Grup of Turkish University Students”, *Cognitive Therapy Research* 17/4 (1993), 392.

²¹ Fidan Korkut, “Lise Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 22 (2002), 177.

genel eğitim ve psikoloji ile ilgili araştırmalarda ele alınmıştır. Bu nedenle yapılan bu araştırma ile konu hakkındaki farkındalığın artırılması, alan yazında var olan alt yapı eksikliğinin giderilmesi için öncülük edilmesi amaçlanmaktadır.

Araştırmada temel olarak AİHL meslek derslerinin öğrencilere problem çözme becerisi kazandırması açısından fonksiyonelliğini tespit etmek ve bu amaca erişim düzeyinin demografik değişkenlere bağlı olarak farklılaşp farklılaşmadığını saptamak amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada alan araştırması yapılarak AİHL’nde öğrenim gören bir grup öğrencinin görüşleri doğrultusunda yukarıda belirtilen alt problemlere cevap aranması hedeflenmiştir.

Araştırmanın hipotezleri şu şekildedir:

1. AİHL öğrencilerinin meslek derslerinde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeyleri kişisel problem çözme becerilerini kazanma, toplumsal sorunlara duyarlı olma, dinî başa çıkma ve dinî sorunları çözme açısından orta seviyededir.

2. AİHL öğrencilerinin meslek derslerinde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeyleri cinsiyet, sınıf, AİHL’ni seçme sebebi, dinî bilgilerin en çok öğrenildiği yer, model alınan kişi değişkenlerine göre farklılaşmaktadır.

3. AİHL öğrencilerinin meslek derslerinde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeyleri ile ekonomik durum, Temel Eğitimden Ortaöğretime Geçiş (TEOG) puanı ve meslek dersleri not ortalamaları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır.

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli

Çalışma, nicel araştırma yöntemiyle desenlenmiştir. Araştırmada nicel yöntemlerden biri olan tarama modeli tercih edilmiştir. Bu modele dayalı olarak belli bir konudaki mevcut durumu tespit etmek amacıyla yapılan araştırmalara *betimsel tarama modeli*, iki ya da daha fazla değişken arasında birlikte değişim olup olmadığını veya bu değişimin derecesini saptamayı amaçlayan araştırmalara *karşılaştırmalı ilişkisel tarama modeli* adı verilmektedir.²² Araştırma, AİHL öğrencilerinin meslek derslerinde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeylerini betimlemeyi amaçladığından *betimsel tarama modeline*, öğrencilere uygulanan ölçekten alınan puan ortalamalarını çeşitli değişkenlere göre karşılaştırmayı amaçladığı için *karşılaştırmalı ilişkisel tarama modeline* dayalıdır.

2.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evreni 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Sivas ili ve ilçelerinde öğrenim gören AİHL 11 ve 12. sınıf öğrencileridir. Sivas İl Millî Eğitim Müdürlüğünden 2018 yılı Mayıs ayında alınan sayısal bilgilere göre Sivas ili ve ilçelerinde AİHL 11 ve 12. sınıf öğrenci sayısı toplamda 2241’dir. Araştırma kapsamında bu öğrencilerin

²² Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler*, 32. Baskı (Ankara: Nobel Yayınları, 2017), 107-119; Ayrıca bk. W. Paul Vogt, *Quantitative Research Methods for Professionals in Education and Other Fields* (Columbus: Allyn & Bacon, 2006), 41.

%67.3'üne mukabil gelen 1509'una bizzat ulaşılmış, ancak öğrencilerin 32'sinin eksik ya da özensiz cevap vermelerinden dolayı 1477 (%65.9) öğrenci örnekleme dâhil edilmiştir. Söz konusu öğrenciler ilde bulunan araştırma kapsamındaki tüm okullarda öğrenim görenler arasından gönüllülük esasına dayalı olarak seçilmiştir.

Araştırmaya katılan örneklem grubunun demografik özellikleri şu şekildedir:

Öğrencilerin %60.7'sinin kız, %39.3'ünün erkek olduğu; %68.6'sının il, %31.4'ünün ilçede oturduğu; %46.2'sinin 11. sınıfta, %53.8'inin 12. sınıfta öğrenim gördüğü; ekonomik durumlarına bakıldığında %22'sinin 500-1500 lira arasında, %29.1'inin 1501-2000 lira arasında, %24.6'sının 2001-3000 lira arasında, %16.1'inin 3001-5000 lira arasında, %3.4'ünün 5001 lira ve üzeri aylık geliri bulunan ailelere sahip olduğu; Anadolu imam hatip lisesini tercih etmelerinin en önemli nedeni %38.5'inin tamamen kendi isteği, %38.1'inin ailesinin isteği, %14.9'unun puanının öğrenim gördüğü okula yetmesi, %2.3'ünün okulunun evine yakın olması, %4.4'ünün diğer sebepler olduğu; dinî bilgilerini en çok öğrendikleri yerin %27.6'sının ailesi, %52.1'inin meslek dersleri/öğretmenleri, %10.7'sinin cami hocası/Diyanete bağlı kurslar, %4.4'ünün tarikat-cemaatler, %1.4'ünün kitap, dergi gibi basılı yayınlar, %1.1'inin internet-TV, %0.2'sinin arkadaş çevresi, %0.9'unun diğer kişi ya da kurumlar olduğu; en çok örnek aldıkları kişinin %64.5'inin ailesi, %3.2'sinin akrabaları, %11.0'inin tarihî kişiler veya kahramanlar, %9.8'inin meslek dersleri öğretmeni, %1.8'inin kültür dersleri öğretmeni, %1.4'ünün ünlü sanatçı veya oyuncular, %1.0'inin cami hocası, %5.8'inin diğer kişiler olduğu; TEOG sınav puanı aralığının %7.8'inin 250 ve altı, %36.2'sinin 251-310 arası, %50.5'inin 311-420 arası, %3.3'ünün 421 ve üstü olduğu; meslek dersleri ortalama başarı durumlarının ise %1.6'sının 0-25 puan arası, %7.5'inin 26-50 puan arası, %32.5'inin 51-75 puan arası, %58.3'ünün 76-100 puan arası olduğu tespit edilmiştir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada AİHL 11 ve 12. sınıf öğrencilerine yönelik *Kişisel Bilgi Formu ve Din Öğretiminde Problem Çözme Becerisi Kazanma Amacına Erişim Düzeyi Ölçeği* uygulanmıştır. Uygulanan kişisel bilgi formlarında öğrencilerle ilgili bağımsız değişkenlere yer verilmiştir.

Beşli Likert tipinde hazırlanan *Din Öğretiminde Problem Çözme Becerisi Kazanma Amacına Erişim Düzeyi Ölçeği*, Yiğit tarafından 2018 yılında geliştirilmiş, alan araştırmalarında ilk defa bu çalışmada kullanılmıştır. Ölçek, 26 madde ve *Kişisel Problem Çözme Becerileri, Toplumsal Sorunlara Duyarlı Olma, Dinî Başa Çıkma, Dinî Sorunları Çözme* olmak üzere dört faktörden oluşmaktadır. Ölçeğin açımlayıcı faktör analizi sonucuna göre ortaya çıkan yapısının faktör yükleri kişisel problem çözme becerileri alt boyutunun .440 ile .704, toplumsal sorunlara duyarlı olma alt boyutunun .551 ile .667, dinî başa çıkma alt boyutunun .478 ile .667, dinî sorunları çözme alt boyutunun .664 ile .698 arasında değişmektedir. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı kişisel problem çözme becerileri alt ölçeği için .86, toplumsal sorunlara duyarlı olma alt ölçeği için .72, dinî başa çıkma alt ölçeği için .67, dinî sorunları çözme alt

ölçeği için .69, ölçeğin bütünü için .89'dur. Doğrulayıcı faktör analizi sonucuna göre modelin uyum indeksleri ise $x^2/sd=1.917$, RMSEA= .043, RMR=.035, SRMR= .044, GFI= .918, AGFI= .901, CFI= .923, TLI= .915, IFI= .924 şeklinde hesaplanmıştır.²³ Bu sonuçlar söz konusu olan ölçeğin din öğretiminde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeyini belirlemede geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler SPSS 23 istatistik paket programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Verilerin normal dağılıp dağılmadığını saptamak amacıyla Kolmogorov Smirnov normallik testine başvurulmuş, çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerlerinin -1 ile +1 arasında olması durumunda verilerin normal dağılım gösterdiği kabul edilmiştir.²⁴

Çalışmada örneklemin ölçme aracından aldıkları puan ortalamaları (\bar{x}), standart sapma (ss) değerleri hesaplanmış, demografik değişkenlerin etkisine bağlı olarak ölçek puanlarının anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını saptamak için kategori sayısına göre Bağımsız Gruplar t Testi ya da Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) yapılmıştır. ANOVA sonuçlarına göre anlamlı farklılaşmanın gerçekleştiği durumlarda hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinden yararlanılacağına karar verebilmek için yapılan Levene's testi sonucunda grup dağılımlarının varyansları homojense LSD, homojen değilse Tamhane's T2 testi kullanılmıştır. Değişkenler arası ilişkilerin anlamlı olup olmadığı Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı tekniği ile hesaplanmıştır. Analizlerde anlamlılık düzeyi 0.05 olarak kabul edilmiş, ilgili rapor hazırlanırken daha önceden yapılmış araştırmalar da incelenerek benzerlik ve farklılıkları belirlemek amacıyla karşılaştırmalar yapılmaya çalışılmıştır. Ayrıca araştırmaya katılan öğrencilerin meslek derslerinde problem çözme becerisi kazanma düzeylerine yönelik bulgular yorumlanırken ölçekten aldıkları puan ortalamaları 2.60-3.39 arası ise orta, 3.40-4.19 arası ise yüksek, 4.20-5.00 arası ise çok yüksek şeklinde değerlendirilmiştir.²⁵

3. Bulgular

3.1. AİHL 11. ve 12. Sınıf Öğrencilerinin Din Öğretiminde Problem Çözme Becerisi Kazanma Amacına Erişim Düzeylerine İlişkin Betimsel Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin *Din Öğretiminde Problem Çözme Becerisi Kazanma Amacına Erişim Düzeyi Ölçeği*'nden aldıkları puanlarla ilgili betimsel bilgiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

²³ Yasin Yiğit, "Din Öğretimi'nde Problem Çözme Becerisi Kazanma Amacına Erişim Düzeyi Ölçeği: Geçerlik, Güvenilirlik Çalışması", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 47 (Ağustos 2018), 347-371.

²⁴ Bk. Şener Büyükköztürk, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı* (Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2012), 40.

²⁵ Kazım Özdamar, *Modern Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (Eskişehir: Kaan Kitabevi, 2003), 32.

Din Öğretiminde Problem Çözme Becerisi Kazanma Amacına Erişim Düzeyi Ölçeğinin maddeleri				
	\bar{X}	ss	Düzey	
1. Boyut	Problemleri, ortaya çıkmadan önce tahmin ederim.	3.54	1.15	Yüksek
	Sorunlarla karşılaştığımda öncelikle bu sorunların kaynağını bulmaya çalışırım.	3.96	1.01	Yüksek
	Kamaşık bir problemin tam olarak ne olduğunu ifade edebilirim.	3.40	1.01	Yüksek
	Sorunların çözümünü için harekete geçmeden önce ayrıntılı olarak düşünürüm.	3.85	1.00	Yüksek
	Olaylar hakkında sebep-sonuç ilişkisi kurabilirim.	3.99	.97	Yüksek
	Sorunları çözmeye konusunda kendime güvenirim.	3.97	1.01	Yüksek
	Problemin çözümünü için mantıklı çözümler ortaya koyarım.	3.96	.93	Yüksek
	Sorunların çözümünü için farklı yollardan en iyisini seçerim.	4.08	.94	Yüksek
	Çözümü çok zor olan bir problemi parçalara ayırarak adım adım çözerim.	3.53	1.11	Yüksek
	Seçtiğim çözüm yolunu başarılı bir şekilde uygularım.	3.80	.92	Yüksek
	Sorunların çözümünü için başkalarıyla işbirliği yaparım.	3.81	1.15	Yüksek
	Sorunları çözmek için denediğim yolların etkililiğini değerlendiririm.	3.63	1.07	Yüksek
	Sorunların çözümünde başarısız olduğumda başarısızlık nedenini düşünerek bulurum.	3.72	1.05	Yüksek
Birinci boyut genel ortalaması: Kişisel problem çözme becerileri				
	3.79	.57	Yüksek	
2. Boyut	Başkalarına yaptığım iyiliklerden dolayı karşılık beklemem.	4.17	1.02	Yüksek
	Madfî kaynakları israf etmektен kaçınırım.	4.00	1.05	Yüksek
	Doğal çevreye zarar verici davranışlardan kaçınırım.	4.35	.89	Çok Yüksek
	Her canlıya, sevecek iyilik yapmaya gayret ederim.	4.24	.94	Çok Yüksek
	Vatanım için gerektiğinde her türlü fedakârlığı yaparım.	4.70	.75	Çok Yüksek
İkinci boyut genel ortalaması: Toplumsal sorunlara duyarlı olma				
	4.29	.55	Çok Yüksek	
3. Boyut	İmtihan dünyasında başıma çeşitli sorunların gelmesini normal karşılarım.	4.03	1.03	Yüksek
	Bir soruyla karşılaştığımda inancımın gücü, alarak sabrederim.	4.24	.93	Çok Yüksek
	Haksızlığa uğradığımda dünyada hakkımı alamam da ahirette alacağım için fazla üzülmem.	3.99	1.19	Yüksek
	Elimde olmayan nedenlerle bir sorun yaşadığımda kader inancım beni rahatlatır.	4.07	.98	Yüksek
	Bir soruyla karşılaştığımda kendimi çaresiz hissetmem.	3.66	1.18	Yüksek
Üçüncü boyut genel ortalaması: Dinî başa çıkma				
	4.00	.64	Yüksek	
4. Boyut	İnançla ilgili yeni bir soru/sorunla karşılaştığımda çözümünü bulurum.	3.96	.91	Yüksek
	İbadetlerle ilgili yeni bir soru/sorunla karşılaştığımda çözümünü bulurum.	4.03	.89	Yüksek
	Ahlaka ilgili yeni bir soru/sorunla karşılaştığımda çözümünü bulurum.	4.11	.88	Yüksek
Dördüncü boyut genel ortalaması: Dinî sorunları çözme				
	4.03	.63	Yüksek	
Ölçeğin bütünü genel ortalaması				
	3.95	.46	Yüksek	

Tablo 1. Din Öğretiminde Problem Çözme Becerisi Kazanma Amacına Erişim Düzeyi Ölçeği ve Alt Boyutları ile İlgili Betimsel Bulgular

Tabloda AİHL öğrencilerinin “Din Öğretiminde Problem Çözme Becerisi Kazanma Amacına Erişim Düzeyi Ölçeği”nden aldıkları puan ortalamalarının ($\bar{x}=3.95$) yüksek olduğu görülmektedir. Ölçeğin alt boyutlarına bakıldığında “Kişisel Problem Çözme Becerileri” alt boyutundan alınan puan ortalamasının ($\bar{x}= 3.79$) yüksek, “Toplumsal Sorunlara Duyarlı Olma” alt boyutunun ($\bar{x}= 4.29$) çok yüksek, “Dinî Başa Çıkma” alt boyutunun ($\bar{x}= 4.00$) yüksek, “Dinî Sorunları Çözme” alt boyutunun ($\bar{x}= 4.03$) yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgulardan hareketle “AİHL öğrencilerinin meslek derslerinde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeyleri kişisel problem çözme becerilerini kazanma, toplumsal sorunlara duyarlı olma, dinî başa çıkma ve dinî sorunları çözme açısından orta seviyededir.” şeklindeki hipotezin doğrulanmadığı anlaşılmıştır.

3.2. Bağımsız Değişkenlere İlişkin Bulgular

Cinsiyet	N	\bar{x}	ss	t-testi			
				t	sd	F	p
Kız	875	4.04	.44	4.684	1439	.002	.000
Erkek	566	3.93	.44				

Tablo 2. AİHL Öğrencilerinin Din Öğretiminde Problem Çözme Becerisi Kazanma Amacına Erişim Düzeylerinin Cinsiyete Göre t Testi Sonuçları

Ölçekten alınan puanların anlamlı farklılık gösterip göstermediği bağımsız iki örneklem t-testi ile analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre kızlarla erkeklerin puan ortalamaları arasındaki farkın ($t=4.684$, $sd=1439$, $p=0.000<0.05$) $p<0.05$ manidarlık düzeyinde anlamlı bulunduğu tespit edilmiştir. Analiz sonuçları, kız öğrencilerin din öğretiminde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeylerinin erkek öğrencilerden daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum kız öğrencilerin akademik başarısının erkek öğrencilerden daha yüksek olmasıyla açıklanabilir. Elde edilen bulgulardan hareketle “Din öğretiminde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeyi, cinsiyete göre farklılaşmaktadır.” şeklindeki hipotezin doğrulandığı anlaşılmaktadır.

Konu ile ilgili Mustafa Mücahit tarafından yapılan başka bir araştırmaya göre öğrencilere meslek derslerinde işlenen konuların hayatta karşılaşılan sorunların çözümüne katkısının bulunup bulunmadığı sorulmuş, öğrencilerin cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık bulunup bulunmadığı incelenmiş ve AİHL öğrencilerinin cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır.²⁶

Problem çözme becerisine sahip olma düzeylerinin AİHL bağlamında ele alınmadığı diğer araştırmalara bakıldığında Saracoğlu ve arkadaşlarının Dokuz Eylül Üniversitesi öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırmaya göre katılımcıların problem çözme becerileri cinsiyet değişkenine göre farklılaşmamaktadır.²⁷ Korkut tarafından lise öğrencileri üzerinde yapılan araştırmaya göre cinsiyete göre bu çalışmanın aksine erkeklerin lehine anlamlı farklılaşma bulunmaktadır.²⁸ Çelikkaleli ve Gündüz tarafından ergenler üzerinde yapılan araştırma bulguları da Korkut’u destekler niteliktedir.²⁹ Bu nedenlerle elde edilen bulgular, söz konusu araştırmalarla kısmen örtüşmektedir.

Sınıf	N	\bar{x}	ss	t-testi			
				t	sd	F	p
11. Sınıf	677	3.96	.46	-1.916	1457	.011	.056
12. Sınıf	782	4.00	.46				

Tablo 3. AİHL Öğrencilerinin Problem Çözme Becerisi Kazanma Amacına Erişim Düzeylerinin Sınıf Düzeyine Göre t Testi Sonuçları

Ölçekten alınan puanların anlamlı farklılık gösterip göstermediği bağımsız iki örneklem t-testi ile analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre 11. sınıflarla 12. sınıfla-

²⁶ Mustafa Mücahit, *İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretiminde Öğretmenin Rolü (Sivas İli Örneği)* (Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016), 113.

²⁷ A. Seda Saracaloğlu vd., “Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri ile Başarıları Arasındaki İlişki”, *Malatya Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 14 (2001), 130.

²⁸ Korkut, “Lise Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri”, 179.

²⁹ Öner Çelikkaleli - Bülent Gündüz, “Ergenlerde Problem Çözme Becerileri ve Yetkinlik İnançları”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 19/2 (2010), 368.

rın puan ortalamaları arasındaki farkın ($t = -1.916$, $sd = 1457$, $p = 0.056 > 0.05$) $p < 0.05$ manidarlık düzeyinde anlamlı bulunmadığı tespit edilmiştir. Analiz sonuçlarından hareketle “Din öğretiminde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeyi, sınıf düzeyine göre farklılaşmaktadır.” şeklindeki hipotezin doğrulanmadığı anlaşılmaktadır.

Konu ile ilgili Mücahit tarafından yapılan başka bir araştırmaya göre öğrencilere meslek derslerinde işlenen konuların hayatta karşılaşılan sorunların çözümüne katkısının bulunup bulunmadığı sorulmuş, öğrencilerin sınıflarına göre anlamlı farklılık bulunup bulunmadığı incelenmiş ve AİHL 11. sınıf ve 12. sınıflar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır.³⁰ Tezel ve arkadaşları tarafından Hemşirelik bölümü öğrencileri üzerinde yapılan araştırma da bu bulguyu doğrular niteliktedir.³¹

Okulun Yeri	N	\bar{x}	ss	t-testi			
				T	sd	F	p
İl	1001	3.97	.48	-1.326	993	5.767	.018
İlçe	458	4.01	.42				

Tablo 4. AİHL Öğrencilerinin Problem Çözme Becerisi Kazanma Amacına Erişim Düzeylerinin Okulun Bulunduğu Yere Göre t Testi Sonuçları

Ölçekten alınan puanların anlamlı farklılık gösterip göstermediği bağımsız iki örneklem t-testi ile analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre il merkezde öğrenim gören öğrencilerle ilçelerde bulunan okullarda öğrenim gören öğrencilerin puan ortalamaları arasındaki farkın ($t = -1.326$, $sd = 993$, $p = 0.018 < 0.05$) $p < 0.05$ manidarlık düzeyinde anlamlı bulunduğu tespit edilmiştir. Analiz sonuçları, ilçelerde bulunan okullarda öğrenim gören öğrencilerin din öğretiminde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeylerinin il merkezinde öğrenim gören öğrencilerden daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun nedeni il merkezinde bulunan okullardaki sınıfların daha kalabalık olması ya da ilçelerdeki öğretmenlerin yeni mezun olmaları dolayısıyla lisans öğrenimleri sürecinde yeni paradigmaya uygun şekilde yetiştirilmeleri olabilir. Elde edilen bulgulardan hareketle “Din öğretiminde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeyi, okulun bulunduğu yere göre farklılaşmaktadır.” şeklindeki hipotezin doğrulandığı anlaşılmaktadır.

Konu ile ilgili Mücahit tarafından yapılan başka bir araştırmaya göre öğrencilere meslek derslerinde işlenen konuların hayatta karşılaşılan sorunların çözümüne katkısının bulunup bulunmadığı sorulmuş, öğrencilerin öğrenim gördüğü okulların yerleşim yerlerine göre anlamlı farklılık bulunup bulunmadığı incelenmiş ve ilçelerde öğrenim gören öğrencilerin puanları daha yüksek olsa da yerleşim yerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır.³² Tezel ve arkadaşlarının Hemşirelik bölümü öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmaya göre de ilçede ve köyde ikamet eden öğrencilerin problem çözme becerisi algısı ildekilerden daha yüksek olsa da anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.³³

³⁰ Mücahit, *İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretiminde Öğretmenin Rolü (Sivas İli Örneği)*, 113.

³¹ Ayfer Tezel vd., “Hemşirelik Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri ve Depresyon Düzeylerinin İncelenmesi”, *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* 12/4 (2009), 5.

³² Mücahit, *İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretiminde Öğretmenin Rolü (Sivas İli Örneği)*, 113.

³³ Tezel vd., “Hemşirelik Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri ve Depresyon Düzeylerinin İncelenmesi”, 6.

f, \bar{X} ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları						
Seçme Sebebi	N	\bar{X}	ss	Var. K	KT	Sd	KO	F	p	LSD
1-Tamamen kendi isteği	56	4.14	.42							
2-Ailemin isteği	555	3.88	.47	G. Arası	22.848	4	5.712			1>2
3-Puamım bu okula yetti	21	3.91	.46	G. İçi	292.552	1430	.205	27.920	.000	1>3
4-Evime yakın	33	3.95	.51	Toplam	315.400	1434				1>4
5-Diğer (.....)	65	3.82	.46							1>5

Tablo 5. AİHL Öğrencilerinin Problem Çözme Becerisi Kazanma Amacına Erişim Düzeylerinin AİHL'ni Seçmelerindeki En Önemli Sebebe Göre ANOVA Testi Sonuçları

Ölçekten alınan puanların anlamlı farklılık gösterip göstermediği tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre din öğretiminde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeyi ölçeğinden alınan puan ortalamalarının AİHL'ni seçmelerindeki en önemli sebep değişkenine göre $p < 0.05$ manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($F=27.920$; $p=0.000 < 0.05$). Bunun üzerine belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu saptamak için tamamlayıcı post-hoc analizi yapılmıştır. Bu amaçla öncelikle hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinden yararlanılacağına karar verebilmek için yapılan Levene's testi sonucunda grup dağılımlarının varyanslarının homojen olduğu tespit edilmiştir ($LF=1.874$; $p=0.112 > 0.05$). Bundan sonra yapılan post-hoc LSD testinin sonuçlarına göre AİHL'ni tamamen kendi isteğiyle seçen öğrencilerle diğer dört gruptaki öğrenciler arasında tamamen kendi isteğiyle seçenler lehine anlamlı farklılık bulunduğu ($p < 0.05$), diğer gruplar arasında anlamlı farklılık oluşmadığı saptanmıştır. Analiz sonuçları, tamamen kendi isteğiyle AİHL'ni tercih eden öğrencilerin din öğretiminde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeylerinin okulu diğer sebeplerle seçen öğrencilerden daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgulardan hareketle "Din öğretiminde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeyi, AİHL'ni seçme sebebine göre farklılaşmaktadır." şeklindeki hipotezin doğrulandığı anlaşılmaktadır.

Konuyla ilgili olarak Bilge ve Arslan tarafından ele alınan üniversite öğrencilerinin problem çözme becerisi algılarının incelendiği başka bir araştırmada da öğrencilerin okuduğu bölümden memnun olmalarının problem çözme becerisi algılarını olumlu anlamda etkilediği tespit edilmiştir.³⁴ Söz konusu çalışma elde ettiğimiz bulguları desteklemektedir.

f, \bar{X} ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları						
Öğrenilen Yer	N	\bar{X}	ss	Var. K	KT	Sd	KO	F	p	LSD
1-Ailem	402	3.97	.50							
2-Meslek dersleri /öğretmeni	765	4.02	.44	G. Arası	3.790	7	.541			
3-Cami hocası / diyanete bağlı kurslar	157	3.92	.45	G. İçi	311.795	1431	.218	2.485	.015	2>3
4-Tarikat, Cemaat	61	3.88	.45	Toplam	315.585	1438				2>4
5-Kitap, Dergi vb.	21	3.90	.52							

³⁴ Filiz Bilge - Aytaç Arslan, "Akılcı Olmayan Düşünce Düzeyleri Farklı Üniversite Öğrencilerinin Problem Çözme Becerilerini Değerlendirmeleri", *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi* 2/13 (1999), 16.

6-İnternet, TV vb.	17	3.84	.59
7-Arkadaş çevresi	3	3.62	.36
8-Diğer (.....)	13	3.77	.36

Tablo 6. AİHL Öğrencilerinin Problem Çözme Becerisi Kazanma Amacına Erişim Düzeylerinin Dinî Bilgilerini En Çok Öğrendikleri Yere Göre ANOVA Testi Sonuçları

Ölçekten alınan puanların anlamlı farklılık gösterip göstermediği tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre din öğretiminde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeyi ölçeğinden alınan puan ortalamalarının dinî bilgilerini en çok öğrendikleri yer değişkenine göre $p < 0.05$ manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($F=2.485$; $p=0.015 < 0.05$). Bunun üzerine belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu saptamak için tamamlayıcı post-hoc analizi yapılmıştır. Bu amaçla öncelikle hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinden yararlanılacağına karar verebilmek için yapılan Levene's testi sonucunda grup dağılımlarının varyanslarının homojen olduğu tespit edilmiştir ($LF=1.173$; $p=0.315 > 0.05$). Bundan sonra yapılan post-hoc LSD testinin sonuçlarına göre dinî bilgilerini en çok meslek dersleri/öğretmenlerinden öğrenen öğrencilerle cami hocası/diyanete bağlı kurslardan öğrenenler ve tarikat-cemaatlerden öğrenenler arasında AİHL meslek dersleri/öğretmenlerinden öğrenenler lehine anlamlı farklılık bulunduğu ($p < 0.05$), diğer gruplar arasında anlamlı farklılık oluşmadığı saptanmıştır. Analiz sonuçları, dinî bilgilerini en çok meslek dersi öğretmenlerinden öğrendiğini ifade eden öğrencilerin din öğretiminde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeylerinin cami hocası/diyanete bağlı kurslardan ve çeşitli tarikat-cemaatlerden öğrendiğini ifade eden öğrencilerden daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgulardan hareketle "Din öğretiminde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeyi, dinî bilgilerin en çok öğrenildiği yere göre farklılaşmaktadır." şeklindeki hipotezin doğrulandığı anlaşılmaktadır. Bunun nedeni muhtemelen meslek dersi öğretmenlerinin alanla ilgili en az lisans derecesinde eğitim görmeleri dolayısıyla daha ehil kişiler olmalarıdır.

f, \bar{X} ve ss Değerleri	ANOVA Sonuçları									Tamhane's T2	
	Model	Alınan Kişi	N	□	ss	Var. K	KT	Sd	KO		F
1-Ailem	945	4.00	.45	G.	3.790	7	1.192	5.534	.000		
2-Akranlarım	48	3.82	.49	Arası	308.662	1433	.215				
3-Tarihî Kişiler veya kahrmanlar	159	3.89	.53	G. İçi Toplam	317.006	1440					4>2 4>3 4>5 4>8
4-Meslek dersleri öğretmenleri	143	4.12	.43								
5-Ünlü sanatçı veya oyuncular	21	3.78	.29								
6-Kültür dersleri öğretmeni	26	4.05	.33								
7-Cami Hocası	14	3.74	.37								
8-Diğer (.....)	85	3.88	.49								

Tablo 7. AİHL Öğrencilerinin Problem Çözme Becerisi Kazanma Amacına Erişim Düzeylerinin Tutum ve Davranışlarında En Çok Örnek Alınan Kişiye Göre ANOVA Testi Sonuçları

Ölçekten alınan puanların anlamlı farklılık gösterip göstermediği tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre din öğretiminde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeyi ölçeğinden alınan puan ortalamalarının tutum ve davranışlarda en çok örnek alınan kişi değişkenine göre $p < 0.05$ manidarlık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($F=5.534$; $p=0.000 < 0.05$). Bunun üzerine belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu saptamak için tamamlayıcı post-hoc analizi yapılmıştır. Bu amaçla öncelikle hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinden yararlanılacağına karar verebilmek için yapılan Levene's testi sonucunda grup dağılımlarının varyanslarının homojen olmadığı tespit edilmiştir ($LF=2.149$; $p=0.036 < 0.05$). Bundan sonra yapılan post-hoc Tamhane's T2 testinin sonuçlarına göre tutum ve davranışlarında meslek dersleri öğretmenlerini örnek alan öğrencilerle akranlarını, tarihî kişiler veya kahramanları, ünlü sanatçı veya oyuncular ya da diğer kişileri örnek alan öğrenciler arasında AİHL meslek dersi öğretmenlerini örnek alan öğrenciler lehine anlamlı farklılık bulunduğu ($p < 0.05$), diğer gruplar arasında anlamlı farklılık oluşmadığı saptanmıştır. Analiz sonuçları, tutum ve davranışlarında en çok meslek dersleri öğretmenlerini örnek alan öğrencilerin din öğretiminde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeylerinin akranlarını, tarihî kişiler ve kahramanları, ünlü sanatçı veya oyuncular, bazılarının özel ismini yazarak belirttiği diğer kişileri örnek alan öğrencilerden daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgulardan hareketle "Din öğretiminde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeyi, tutum ve davranışlarda en çok örnek alınan kişiye göre farklılaşmaktadır." şeklindeki hipotezin doğrulandığı anlaşılmaktadır. Bunun nedeni araştırmada kullanılan ölçeğin din öğretimi ile ilişkilendirilmesi dolayısıyla meslek dersleri öğretmenlerini örnek alan öğrencilerin ölçek maddelelerini olumlu bir şekilde cevaplandırmaları ya da meslek dersi öğretmenlerinin sorunlar karşısında İslâmî öğretiden etkilenerek daha doğru bir tavır takınmaları olabilir.

Din Öğretiminde Problem Çözme Becerisi Kazanma Amacına Erişim Düzeyi Ölçeği Puanı	Ekonomik Durum
r	-.023*
p	.382
N	1459

*. Korelasyon anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 8. AİHL Öğrencilerinin Din Öğretiminde Problem Çözme Becerisi Kazanma Amacına Erişim Düzeyleri ile Gelir Durumları Arasındaki İlişkiye Ait Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi

Tabloya bakıldığında din öğretiminde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeyi ölçeğinden alınan toplam puan ortalamaları ile öğrencilerin ekonomik durumu arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi sonucunda iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmadığı tespit edilmiştir ($r=-0.023$; $p=0.382 > 0.05$; $N=1459$). Buna göre iki değişkenden biri artarken diğeri de arttığı, biri azalırken diğeri de azaldığı söylenememektedir. Analiz sonuçları, AİHL öğrencilerinin din öğretiminde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeyleri ile ekonomik durumları arasında anlamlı ilişki bulunmadığını ortaya koymaktadır. Bu bulgulardan hareketle "AİHL öğrencilerinin din öğretiminde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeyi ölçeğinden alınan toplam puan ortalamaları ile ekonomik durumları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır." şeklindeki hipotezin doğrulanmadığı anlaşılmaktadır.

Konuyla ilgili olarak Tezel ve arkadaşları tarafından Hemşirelik bölümü öğrencileri üzerinde çalışılan araştırmaya³⁵ ve Alver tarafından üniversite öğrencileri üzerinde çalışılan araştırmaya göre de ekonomik durum ile problem çözme becerisi puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılaşma bulunmamaktadır.³⁶ Söz konusu çalışmalar araştırma bulgularımızı destekler niteliktedir.

Din Öğretiminde Problem Çözme Becerisi Kazanma Amacına Erişim Düzeyi Ölçeği Puanı	TEOG Başarı Durumu
	R .010*
	P .703
	N 1459

*. **Korelasyon anlamlı bulunmamıştır.**

Tablo 9. *AIHL Öğrencilerinin Din Öğretiminde Problem Çözme Becerisi Kazanma Amacına Erişim Düzeyleri ile TEOG Puanları Arasındaki İlişkiye Ait Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi*

Tabloya bakıldığında din öğretiminde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeyi ölçeğinden alınan toplam puan ortalamaları ile TEOG sınavı başarı ortalamaları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi sonucunda iki değişken arasında istatistiki olarak anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmadığı tespit edilmiştir ($r=0.010$; $p=0.703 > 0.05$; $N=1459$). Analiz sonuçları, TEOG puanına göre öğrencilerin din öğretiminde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeylerinin anlamlı olarak farklılaşmadığını ortaya koymaktadır. Bu bulgulardan hareketle “AIHL öğrencilerinin din öğretiminde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeyi ölçeğinden alınan toplam puan ortalamaları ile TEOG sınavı başarı ortalamaları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.” şeklindeki hipotezin doğrulanmadığı anlaşılmaktadır.

Din Öğretiminde Problem Çözme Becerisi Kazanma Amacına Erişim Düzeyi Ölçeği Puanı	Meslek Dersleri Not Ortalaması
	r .308**
	p .000
	N 1459

****. Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlıdır.**

Tablo 10. *AIHL Öğrencilerinin Din Öğretiminde Problem Çözme Becerisi Kazanma Amacına Erişim Düzeyleri ile Meslek Dersleri Not Ortalamaları Arasındaki İlişkiye Ait Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi*

Tabloya bakıldığında din öğretiminde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeyi ölçeğinden alınan toplam puan ortalamaları ile meslek dersleri not ortalamaları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi sonucunda iki değişken arasında istatistiki olarak pozitif yönlü ve anlamlı düzeyde bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir ($r=0.308$; $p=0.000 < 0.05$; $N=1459$). Buna göre AIHL öğrencilerinin meslek dersi not ortalamaları arttıkça din öğretiminde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeyi ölçeğinden alınan puan da artmakta ya da bunun tam tersi olarak değişkenlerden biri azalırken diğeri de azalmaktadır. Analiz sonuçları, AIHL öğrencilerinin din öğretiminde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeyleri ile AIHL meslek dersleri not ortalamaları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgulardan hareketle

³⁵ Tezel vd., “Hemşirelik Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri ve Depresyon Düzeylerinin İncelenmesi”, 5.

³⁶ Birol Alver, “Üniversite Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri ve Akademik Başarılarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi”, *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 21 (2005), 86.

“AİHL öğrencilerinin din öğretiminde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeyi ölçeğinden aldıkları toplam puan ortalamaları ile meslek dersleri not ortalamaları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.” şeklindeki hipotezin doğrulandığı anlaşılmaktadır.

Öğrencilerin amaca ulaşmış ya da ne ölçüde ulaştığını yordamak açısından derslerde alınan not ortalamalarının önemi büyüktür. Bu nedenle not ortalaması yüksek olan öğrencilerin AİHL meslek derslerinde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeylerinin daha yüksek olması beklenen bir durumdur. Ancak konuyla ilgili olarak karşılaşılabilen tek araştırma olan, Alver tarafından üniversite öğrencilerinin problem çözme becerileri ile akademik başarıları arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmaya bakıldığında iki değişken arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı görülmüştür.³⁷ Bunun nedeni söz konusu çalışmanın aksine bu çalışmada beceriyle meslek dersleri arasında ilişki kurulması olabilir.

Sonuçlar ve Öneriler

Bu çalışmada AİHL meslek derslerinin öğrencilere problem çözme becerisi kazandırması açısından fonksiyonelliği ele alınmıştır. Bu kapsamda çalışmada nicel yöntemlere başvurulmuş öğrencilere uygulanan ölçek aracılığıyla öğrencilerin kendilerini meslek derslerinde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim açısından hangi düzeyde gördükleri saptanmaya çalışılmış, öte yandan çeşitli testler aracılığıyla ölçekten alınan puan ortalamalarının demografik değişkenlere bağlı olarak değişkenlik gösterip göstermediği tespit edilmiştir.

Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında AİHL 11. ve 12. sınıf öğrencilerinin meslek derslerinde kişisel problem çözme becerileri kazanma amacına erişim düzeyi yüksek ($\bar{x}=3.79$), toplumsal sorunlara duyarlı olma amacına erişim düzeyi çok yüksek ($\bar{x}=4.29$), dinî başa çıkma becerileri kazanma amacına erişim düzeyi yüksek ($\bar{x}=4.00$), dinî sorunları çözme amacına erişim düzeyi yüksektir ($\bar{x}=4.03$). Bu bulgulardan hareketle AİHL 11. ve 12. sınıf öğrencilerinin meslek derslerinde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeylerinin beklenenden aksine yüksek olduğu tespit edilmiştir ($\bar{x}=3.95$).

Araştırmada AİHL meslek derslerinde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeyinin yüksek ya da çok yüksek seviyede beklenilmemesinin nedeni daha önce karşılaşılan meslek dersi öğretmenlerinin birçoğunun konu hakkında yeterli bilgi ve beceri birikiminin bulunmadığının gözlenmesidir. Bir diğer nedense araştırmaya başlamadan önce incelenen ders kitaplarında beceriyi kazandırmaya yönelik olarak en uygun yöntemleri kuşatan *probleme dayalı öğrenme* yaklaşımına dayalı etkinliklerin³⁸ sınırlıdır.³⁹ Bütün bunlara rağmen araştırmaya katılan öğrencilerin AİHL meslek derslerinde söz konusu beceriyi kazanma amacına erişim düzeyinin yüksek seviyede bulunması, meslek

³⁷ Alver, “Üniversite Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri ve Akademik Başarılarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi”, 87.

³⁸ Geniş çaplı örnekler için bk. Halit Ev, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Probleme Dayalı Öğrenme* (Ankara: Nobel Yayınları, 2012), 127-196.

³⁹ Detaylı bilgi için bk. Yasin Yiğit, *Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Derslerinin Problem Çözme Becerisi Kazandırması Açısından Fonksiyonelliği (Sivas İli Örneği)* (Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019), 91-110.

dersleri müfredatında problem durumunda doğru bir yaklaşımın benimsenmesini teşvik eden akli kullanma, sorumluluk, sabır, çalışkanlık gibi beceri ile ilişkilendirilebilecek konulara geniş çaplı bir şekilde yer verilmesiyle ya da gözlemlenenin aksine öğretmenlerin derslerde söz konusu yöntem ve teknikleri başarılı bir şekilde uygulamalarıyla açıklanabilir.

AIHL meslek derslerinde öğrencilerin problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeylerinin çok yüksek seviyeye çıkarılması zor olsa da imkânsız olmayan bir hedef olarak görülebilir. Becerinin hedeflenen şekilde öğrencilere kazandırılması uzmanlık gerektiren bir durumdur. Bu nedenle konuya gereken önemin verilmesi, ilgili akademisyenlerce konunun bilimsel olarak araştırılması, bu minval üzere nitelikli öğretmenlerin yetiştirilmesi, çok fazla sorunun yaşandığı kritik bir dönem olan ergenlik sürecindeki AIHL öğrencilerine hâlihazırda karşılaştıkları ve gelecekte karşılaşmaları muhtemel sorunlarıyla baş edebilmeleri için İslâm'ın prensiplerinden de faydalanılarak etkili problem çözme becerilerinin kazandırılması önemli bir ihtiyaçtır denebilir. Nitekim problem çözme becerisi, bireyin karşılaştığı engelleri daha kolay bir şekilde aşmasını, yani hayatta başarılı olmasını sağlayabilmektedir. Ayrıca bu beceri, kişinin istenmeyen ve beklenmeyen yaşam olayları ile karşılaşması halinde daha kısa sürede uyum sağlmasına katkıda bulunabilmekte, sosyal ilişkileri olumlu yönde etkileyebilmekte, bireyin sorunlarının sebep olduğu stres ve depresyonun yıkıcı etkilerinden onu koruyabilmektedir. Literatürde bulunan bazı çalışmalar da bu tezi desteklemektedir. Nitekim konu ile ilgili daha önce yapılan bazı araştırmalar, problem çözme becerisine sahip olan bireylerin maddî-manevî problemlerini daha kolay bertaraf etmeleri dolayısıyla hem bedensel hem de ruhsal yönden daha sağlıklı olduğunu ortaya koymaktadır.⁴⁰

Araştırma sonuçlarından anlaşılacağı üzere AHL meslek dersleri, öğrencilerin problem çözme becerileri kazanması için büyük katkılar sağlayabilir. Ancak bu durum öğrencilerin dindarlık biçimi, yaşam koşulları, yaş, cinsiyet, eğitim durumu gibi demografik farklılıklara göre değişkenlik gösterebilir. Konuyla ilgili alanda farklı bir nicel araştırma ile karşılaşılmaması bulguların diğer araştırmalarla karşılaştırılmasını zorlaştırmıştır. Ancak AIHL meslek derslerinin hayatı çok boyutlu olarak kuşatan din olgusu ile bağlantısı dolayısıyla beceri için önemli katkılar sunabileceğinin aşikâr olduğu söylenebilir. Nitekim bireyin dinî yaşantısında karşılaştığı soru ve sorunları da çözülmesi gereken problemler arasında bulunmaktadır. Ayrıca bireyin dinî ya da dünyevî bağlamda yaşadığı sorunlar karşısında sağduyulu bir şekilde ümidini yitirmeden kendisini rahatsız eden güçlüklerle mücadele etmesini sağlaması açısından hurafe ve batıl inançlardan arındırılmış, sağlam kaynaklardan yararlanılarak benimsenmiş olan dinî inançların yapıcı bir etkisinin bulunduğu bilinmektedir. Yani din, mensuplarına vaaz ettiği öğretiler sayesinde bireyin hayatı anlamlandırmasına, dünya ahiret dengesi kurmasına, dünyevî sorunları karşısında doğru bir yaklaşım benimsemesine, kısaca manevî olgunluğa erişmesine katkı sağlayarak kişilik gelişimini destekleyebilir.

⁴⁰ Bk. Timothy R. Elliott - Morgan Hurst, "Social Problem Solving and Health", *Biennial Review of Counseling Psychology* 1 (2008), 297; P. Paul Happner - Charles E. Baker, "Applications of the Problem Solving Inventory", *Measurement and Evaluation in Counseling and Development* 29 (Ocak 1997), 238; Süleyman Dündar, "Üniversite Öğrencilerinin Kişilik Özellikleri ile Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 24/2 (2009), 149.

Din eğitimi ile ilgili literatürde inanılan dinin bireyin kişisel gelişimine katkı sağlanması dinden *öğrenme* şeklinde ifade edilmektedir.⁴¹ Bireyin hem dünyada hem de ahirette mutluluğunu amaçlayan, kişilik gelişimine olumlu etkileri bulunan İslâm'ın mensuplarına telkin ettiği öğretilerin yaşanılan problemler karşısında birer terapi işlevi gördüğü söylenebilir. Nitekim İslâm'a göre Allah'ın rızasını kazandıracak tutum ve davranışlar aynı zamanda bireyin olgun ve mutlu bir insan olmasını sağlamaktadır. Konuyla ilgili yapılan araştırmalar da dindarlık ve maneviyatın yaşamın zorluklarına karşı bireyleri koruyucu ve sorunlar neticesinde baş gösteren bunalımları tedavi edici etkisini kanıtlamaktadır.⁴² Bu araştırmalardan hareketle İslâm'ın mensupları tarafından önemle benimsenmesini istediği tutum ve davranışların, dua ve ibadetlerin bireyin hem bedensel hem de ruhsal sağlığını destekleyerek manevî iyi oluş haline katkı sağladığı söylenebilir. O halde AİHL meslek dersleri aracılığıyla bu paha biçilmez hazinenin öğrenciler tarafından keşfedilmesi, böylece öğrencilerin hayat boyu yaşanan sorunları dinî inanç ve değerlerinden aldıkları güçle aşmaları için onlara rehberlik edilmesi hem bireyin hem de toplumun geleceğinin teminatı için oldukça önemlidir denebilir.

Çalışmanın sonuçlarından hareketle konuyla ilgilenen araştırmacıların, meslek dersi öğretmenini yetiştiren kurumların, Millî Eğitim Bakanlığının ve ilgili diğer birimlerinin, AİHL okul yönetimlerinin, meslek dersi öğretmenlerinin, ilgili diğer kurum ve kuruluşların öğrencilere problem çözme becerisi kazandırma amacına erişim düzeyinin artırılması için aşağıdaki önerileri dikkate alması gerektiği söylenebilir:

1. Din Öğretiminde problem çözme becerisinin öğrencilere kazandırılmasının uzmanlık gerektirmesi dolayısıyla öğretmenlerin alan bilgilerinin yanı sıra yeni paradigmaya uygun bir şekilde meslekî formasyon becerilerine de sahip olmaları gerekir. Öte yandan yeni paradigmadaki öğrenci ihtiyaçlarından hareket edildiği için hedef kitlenin genel gelişim özelliklerinin, dinî ahlakî gelişim özelliklerinin ve çağın şartlarına bağlı olarak buldukları gelişim döneminde genel olarak karşılaştıkları sorunların niteliğinin öğretmenlerce bilinmesi önem arz etmektedir. Bu nedenle ilgili araştırmacıların gelişim dönemlerine bağlı olarak ortaya çıkan problemleri tespit etmek amacıyla bilimsel çalışmalar yapması faydalı olacaktır.

2. Söz konusu amaca ulaşılabilmesi için öğretimi yapılan dinin esasları ile problem çözme becerisi arasındaki bağın kapsamlı bir şekilde saptanması gerekmektedir. Bu nedenle AİHL meslek derslerinde ya da din öğretimi ile ilgili diğer derslerde öğrencilere problem çözme becerisi kazandırma amacına ulaşılabilmesi için İslâm dininin problem durumunda manevî iyi oluş durumunu olumlu yönde etkileyen, problemle cesaret, azim ve kararlılıkla mücadele etmeyi teşvik eden sabır, şükür ve kanaat, tevekkül, teslimiyet,

⁴¹ Bk. Cemal Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş* (Ankara: Pegem Akademi, 2012), 120.

⁴² Bk. Randy Hebert vd., "Positive and Negative Religious Coping and Well-being in Women with Breast Cancer", *Journal of Palliative Medicine* 12/6 (2009), 537; Kenneth I. Pargament vd., "Religious Coping Among The Religious: The Relationships Between Religious Coping and Well-being in a National Sample of Presbyterian Clergy, Elders, and Members", *Journal for the Scientific Study of Religion* 40/3 (2001), 497; Sema Eryücel, *Yaşam Olayları ve Dinî Başaçağma* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013), 150; Şükran Çevik Demir, *Ergerlerde Benlik Saygısı ve Dinî Başaçağma* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013), 208.

dua ve ibadetler, emanet bilinci, imtihan bilinci, tövbe, bağışlama, hayra yorma, sorumluluk, çalışkanlık, mücadele (cihad), akli kullanmak, tefekkür, adab-ı muâşeret, istişare, yardımlaşma, dayanışma, toplumsal sorunlara duyarlı olma gibi konular hakkındaki prensipleri ile ilgili araştırmacılar tarafından müstakil bilimsel çalışmalar yapılarak öğretmenlerin meslekî gelişimine katkı sağlanabilir.

3. Öğretim programları tasarlanırken öğrencilere kazandırılması hedeflenen becerilerle ilgili açılımların daha anlaşılır ve açıklayıcı olmasına özen gösterilmeli, konu hakkında bilgi birikimi olmayan öğretmenleri yönlendirmek amacıyla öğretmenlere konu ile ilgili okunması faydalı olabilecek kaynaklar önerilmeli, öğretim programlarında da söz konusu becerilerin kazandırılmasına yönelik etkinlik örneklerine yer verilmelidir.

4. Ders kitaplarının içeriği oluşturulurken konuyla ilgili günlük hayatta karşılaşılan ya da karşılaşılmaması muhtemel olan sorunlar hakkında öğrenciler sebep sonuç ilişkisi bağlamında düşündürülmeli, böylece farkındalık oluşturulmalıdır. Bu bağlamda öğrencilerin problemleri fark etme yeteneklerinin geliştirilmesi için güncel sorunların doğrudan verilmesi yerine öğrencilerin kendilerinin problemleri bulmalarına olanak tanıyan ilgi çekici etkinlikler hazırlanmalıdır. Ayrıca kitaplarda probleme dayalı öğrenme yaklaşımını merkeze alan etkinliklere yer verilebilir. Öte yandan problem çözme becerisi ile ilişkilendirilebilecek birçok İslâmî ilkenin seçmeli İslâm Ahlakı dersi ile alakası bulunduğu için bu dersin zorunlu meslek dersi olması gerekir.

5. Çağımızda birey, farklı boyutlarda pek çok karmaşık sorun yaşamakta ve bundan ötürü hayatı altüst olabilmektedir. Hal böyle iken bireyin hem dünyada hem de ahirette mutluluğunu amaçlayan İslâm dininin sabır, şükür, tevekkül, imtihan bilinci, emanet bilinci, sorumluluk, çalışkanlık, cihad (mücadele) gibi problem durumunda uyum sağlamayı kolaylaştıran ve bireysel ya da toplumsal sorunlarla mücadele etmeyi teşvik eden manevî destek niteliğindeki prensipleri, din psikolojisi adı altında müstakil bir ders olarak okutulabilir ya da en azından bu konulara meslek derslerinin birinde müstakil bir ünite ayrılabilirse birçok kişinin manevî iyi oluş halinin desteklenmesi için büyük bir katkı sağlanabilir.

6. Meslek dersi öğretmenlerinin gerekli hizmet içi eğitim faaliyetlerine katılması teşvik edilerek manevî danışmanlık sertifikası almaları sağlanabilir. Sertifikalı öğretmenler için öğrencilerle bireysel olarak ilgilenebilecekleri ders saatleri düzenlenebilir ve böylece meslek dersi öğretmenlerinin okul rehber öğretmenini desteklemeleri sağlanabilir. Öğretmenlerin verdiği bu hizmetler ek ders ücreti ile karşılık bulursa gönüllü kişi sayısı da artacaktır.

Kaynakça

- Alver, Birol. "Üniversite Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri ve Akademik Başarılarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi". *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 21 (2005), 75-88.
- Bilge, Filiz - Arslan, Aytaç. "Akılcı Olmayan Düşünce Düzeyleri Farklı Üniversite Öğrencilerinin Problem Çözme Becerilerini Değerlendirmeleri". *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi* 2/13 (1999), 7-18.
- Brand Gruwel, Saskia vd. "Information Problem Solving by Experts and Novices: Analysis of a Complex Cognitive Skill". *Computers in Human Behavior* 21 (2005), 487-508.

- Büyüköztürk, Şener. *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2012.
- Çam, Sabahattin - Tümçaya, Songül. "Kişilerarası Problem Çözme Envanteri Lise Öğrencileri Formu'nun Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması". *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* 5/2 (2008), 1-17.
- Çelikkaleli, Öner - Gündüz, Bülent. "Ergenlerde Problem Çözme Becerileri ve Yetkinlik İnançları". *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 19/2 (2010), 361-377.
- Çevik Demir, Şükran. *Ergenlerde Benlik Saygısı ve Dinî Başa Çıkma*. Doktora Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013.
- Dewey, John. *How We Think*. Boston: D.C. Heath, 1910.
- Dündar, Süleyman. "Üniversite Öğrencilerinin Kişilik Özellikleri ile Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 24/2 (2009), 139-150.
- D'Zurilla, Thomas J. vd. "Age and Gender Differences in Social Problem Solving Ability". *Personality and Individual Differences* 25 (1998), 241-252.
- Elliott, Timothy R. - Hurst, Morgan. "Social Problem Solving and Health". *Biennial Review of Counseling Psychology* 1 (2008), 287-306.
- Elkin, Nurten - Karadağlı, Fatma. "Üniversite Öğrencilerinin Problem Çözme Becerilerinin Değerlendirilmesi". *Adıyaman Üniversitesi Sağlık Bilim Dergisi* 1/1 (2015), 11-18.
- Eryücel, Sema. *Yaşam Olayları ve Dinî Başa Çıkma*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013.
- Ev, Halit. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Probleme Dayalı Öğrenme*. Ankara: Nobel Yayın, 2012.
- Folkman, Susan - Lazarus, Richard S.. "If It Changes It Must Be a Process: Study of Emotion and Coping During Three Stages of a College Examination". *Journal of Personality and Social Psychology* 28/1 (1985), 150-170.
- Folkman, Susan - Moskowitz, Judith Tedlie. "Coping: Pitfalls and Promise". *Annual Review of Psychology* 55 (2004), 745-774.
- Hebert, Randy vd. "Positive and Negative Religious Coping and Well-being in Women With Breast Cancer". *Journal of Palliative Medicine* 12/6 (2009), 537-545.
- Hepner, P. Paul - Baker, Charles E.. "Applications of the Problem Solving Inventory". *Measurement and Evaluation in Counseling and Development* 29 (Ocak 1997), 229-241.
- Hepner, P. Paul - Krauskopf, Charles J.. "An Information-Processing Approach to Personal Problem Solving". *The Counseling Psychologist* 15 (1987), 371-447.
- İşmen, Esra. "Duygusal Zekâ ve Problem Çözme". *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 13 (2001), 111-124.
- Jozwiak, Jim. "Teaching Problem-Solving Skills to Adults". *MPAEA Journal of Adult Education* 33/1 (2004), 19-34.
- Karasar, Niyazi. *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler*. Ankara: Nobel Yayınları, 2017.
- Korkut, Fidan. "Lise Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri". *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 22 (2002), 177-184.
- Korkut, Şenol. *Gençlik Sorunları ve İhtihar*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011.
- Kulaksızoğlu, Adnan. "Gençlik Çağı ve Ülkemizde Gençlik Sorunları". *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 2 (1990), 133-144.
- MEB. *Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları*. Ankara: MEB Yayınları, 2017.
- Morgan, Clifford T.. *Psikolojiye Giriş*. çev. Hüsnü Arıcı. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları, 2000.
- Mücahit, Mustafa. *İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretiminde Öğretmenin Rolü (Sivas İli Örneği)*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016.
- Orgovâni Gajdos, Judit. *Teachers' Professional Development on Problem Solving Theory and Practice for Teachers and Teacher Educators*. Rotterdam: Sense Publishers, 2016.
- Özdamar, Kazım. *Modern Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Eskişehir: Kaan Kitabevi, 2003.

- Özkanal, Ümit - Bayrak, Emre. "İlkokul Türkçe Çalışma Kitaplarındaki Dinleme Etkinliklerinin Zihinsel Becerilere Göre Dağılımı". *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* 17/1 (2016), 201-220.
- Pargament, Kenneth I. vd. "Religious Coping Among the Religious : The Relationships Between Religious Coping and Well-being in a National Sample of Presbyterian Clergy, Elders, and Members". *Journal for the Scientific Study of Religion* 40/3 (2001), 497-513.
- Peker, Hüseyin. *Din Psikolojisi*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2003.
- Saracaloğlu, A. Seda vd. "Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri ile Başarıları Arasındaki İlişki". *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 14 (2001), 121-134.
- Seferoğlu, Sadi - Akbiyık, Cenk. "Eleştirel Düşünme ve Öğretimi". *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 30 (2006), 193-200.
- Şahin, Nail vd. "Psychometric Properties of the Problem Solving Inventory in a Group of Turkish University Students". *Cognitive Therapy Research* 17/4 (1993), 379-396.
- Şirin, Turgay. "Ergenlerin Problem Çözme Becerileri ile Öznel Dindarlık Algıları Arasındaki İlişkinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi". *Değerler Eğitimi Dergisi* 15/3 (2017), 177-222.
- Tatlıoğlu, Kasım. "Sosyal Bir Gerçeklik Olarak İntihar Olgusu: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme". *AIBU Journal of Social Sciences* 12/2 (2012), 135-157.
- Tezel, Ayfer vd. "Hemşirelik Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri ve Depresyon Düzeylerinin İncelenmesi". *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* 12/4 (2009), 1-10.
- Tosun, Cemal. *Din Eğitimi Bilimine Giriş*. Ankara: Pegem Akademi, 7. Basım, 2012.
- Vogt, W. Paul. *Quantitative Research Methods for Professionals in Education and Other Fields*. Columbus: Allyn & Bacon, 2006.
- Yiğit, Yasin. *Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Derslerinin Problem Çözme Becerisi Kazandırması Açısından Fonksiyonelliği (Sivas İli Örneği)*. Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.
- Yiğit, Yasin. "Din Öğretiminde Problem Çözme Becerisi Kazanma Amacına Erişim Düzeyi Ölçeği: Geçerlik, Güvenilirlik Çalışması". *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 47 (2018), 347-371.
- Yüksel, Zeynep - Biçer, Esmâ. "İmam Hatip Lisesi ve Diğer Lise Türlerindeki Öğrencilerin Dindarlık Düzeyleri ile Bazı Zararlı Alışkanlık ve Kötü Davranışlara Sahip Olma Durumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Kırıkkale Örneği)". *Geleceğin İnşasında İmam Hatip Okulları*. ed. İlhan Erdem vd. 2: 459-469. Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınevi, 2017.